

Posudek

diplomové práce Kláry Jelínkové K pramenům poezie: teorie geneze literárního díla u Jacquesa Maritaina (FF UK, Praha 2007, vedoucí práce doc. Dr. Phil. Josef Vojvodík, M.A.)

Do posledního souvětí své diplomové práce autorka vkládá naději, která zřejmě byla „světlou“ energií jejího úsilí, naději, že básnická intuice, klíčový pojem Maritainovy teorie umění, snad může pomoci vnést do současných úvah o umění nové světlo. Hned musím říci, že Klára Jelínková skutečně vytvořila text, který je v českém literárně teoretickém kontextu (zvláště zkoumání lyriky nebo v Maritainově pojetí poezie - v tom předvedeném širším smyslu) velmi inspirativní a především potřebný. Díky patří už za výběr tohoto tématu nebo – chceme-li už v těchto úvodních větách zůstat v objetí Maritainových pulsací – za ztrátu tohoto tématu a osvobození básnického smyslu v českém literárněvědném kontextu.

Hlavní ctižádostí diplomové práce je podat přehledný a „duchovní emoci“ kongeniální český výklad základní Maritainovy práce o genezi literárního díla *L'intuition créatrice dans l'art et poésie*. Všechny citace jsou uváděny pouze v autorčině českém překladu, což by v kontextu jiného vědeckého textu snad mohlo udivit a znepokojit, avšak pečlivost v uvádění citací a ve vedení celého výkladu (včetně sledování Maritainových odkazů na jiné autory a díla) navozuje ve čtenáři takovou etickou jistotu, že nepřítomnost originálního textu není nikterak negativně pocíťována (navíc by se práce neúměrně rozrostla, ztratila by zřejmě i svou přehlednost a oslabilo i svou snahu o splynutí s českým kontextem). Etymologii slova „citace“ musí Klára Jelínková chápat v „emotivní podobě“ s lexikálním kořenem „cit“, protože Maritainovy textové segmenty jsou vybírány velmi citlivě a s přehledem o celku rozsáhlého textu, často nutí k výpiskům, zvláště to platí o pasážích týkajících se duchovního předvědomí, básnické (tvůrčí) intuice a interiorizace hudby. Autorčino zaujetí vede až k ojedinělým, ale sympatickým emotivním „úletům“, kdy hovoří např. o Maritainovi jako o „našem“ filozofovi (s.91).

Nechci v tomto posudku postupně znovu procházet Maritainovy konstrukty subjektivity, tak jak je diplomantka podává v trojím rozdělení na Cestu zrození uměleckého díla, Intermezzo o sebeuvědomování umění a duchovní zkušenosti moderní poezie a Vlastní cestu tvůrčí intuice v poezii a v literatuře. Všechny mohou být východiskem nekončících interdisciplinárních diskusí a hledání souvislostí. V tomto smyslu jako nejpodnětnější pro diskusi se mi jeví tyto impulsy Maritainova textu: básník, jemuž zůstává duše jaksi více k vlastní dispozici a nechává si rezervu duchovnosti, která není vstřebána vnější aktivitou ani činnostmi vlastních schopností; tíhnutí k dílu a

básnické poznání (umělec poznává, aby tvořil; věci a já umělce v díle); básnický smysl (bytí uchopené emoci); duchovní předvědomí a podvědomí; tvůrčí (básnická) intuice (míří ke konkrétní existenci nějakého jedinečného bytí jakožto sourodé s duší proniknutou určitou emoci, od počátku virtuálně obsahuje a objímá báseň jako celek a žádá si vyjít z tvůrčího procesu jako tento celek); básnická aktivita (je ze své podstaty nezaujatá, uvádí člověka do jeho nejhlubších zdrojů, ale nikoli v zájmu jeho ega); emoce intencionální, duchovní (tvůrčí); emoce forma; emoce surová; prostřednictvím takovéto duchovní emoce se v předvědomí ducha rodí básnická intuice; intuice tvůrčí a intuice receptivní; teorie intuitivních pulsací (hudba intuitivních pulsací uvnitř duše); slova jako předměty s vlastní sonorní kvalitou; předání básnické intuice; klasická a moderní poezie.

Hlavním úkolem diplomové práce nebylo zasadit Maritainovu myšlenkovou koncepci geneze literárního textu do francouzských, evropských či jiných kontextů. Autorka na prvních 25 stranách uvádí filozofická východiska Maritainovy teorie umění (věnuje se hlavně Henri Bergsonovi a Tomáši Akvinskému). Mezi jmény z francouzského kontextu zaujme Paul Valéry, který také intuitivně postřehl zvláštní sémantický charakter básnické řeči. Podle Valéryho je poezie zcela pohanská, vyžaduje kategoricky přítomnost duše i těla. Za základní princip básnického mechanismu, za tvorbu básnického stavu prostřednictvím slov Paul Valéry považuje harmonickou výměnu mezi výrazem a dojmem. V básni jsou to dvě souběžně působící a stejně závažné hodnoty, sémantická proměnná a fonetická proměnná, které se již nespojují podle přitažlivých sil z běžného a volného používání jazyka, ale navazují vztah symetrie a harmonie. V diplomové práci se objevuje Valéry vedle Baudelaira a Poea na s.59 a pak jen na s.79, kde je připomenuto, že dílo redukuje na soustavu pravidel. Bylo by zajímavé zamýšlení nad odlišností obou tak významných koncepcí poezie (Maritainovy a Valéryho), toto je však jistě už za hranicí diplomantčina zadání. Na dvou stranách textu se také objevuje jméno Mallarméa, na s.68 v souvislosti se zdánlivě verbalistickým hledáním Mallarméa a Baudelaira, na s.83 je připomenuto Mallarméovo totální slovo, které může být celou básní. Z českého kontextu je v úvodu připomenuta Maritainovi protikladná Heglova relativizace individuality lidské osobnosti u Jana Mukařovského a na s.80 lámaná hudba slov (vnitřních pulsací) Halasovy poezie.

Klára Jelínková se dívá na literární dílo z místa básníka a jeho tvůrčí intuice. Jacques Maritain se zabývá i předáváním básnického smyslu textem, ale stále jen z pozice autorské. Smysl je předán, když básníkově vědomí splní svou roli, kterou je neustále dohlížet na to, aby se do básně nedostalo nic jiného, než co bylo darováno básnickou intuicí (s.60), intuitivní nocí subjektivity a nekonceptualizovatelných významů uchopených prostřednictvím této noci (s.92). Maritain konstatuje napětí mezi hudbou intuitivních pulsací v duši a hudbou slov a obrazivostí obsažené ve slovech (s.74), pro jehož neodcizující vědomé vyrovnávání je vhodnějším konstruktem volný verš

moderní poezie. Nezabývá se však „konkrétním“ způsobem vnímání „obou hudeb“ i jejich propojení v básnickém textu. Zůstává na své pozici blízké Heideggerovi, kdy bytí extaticky spatřujeme, pozice Husserlova, kdy původním přístupem k bytí je akt subjektu, vnímání, je pro Maritaina vzdálenější (i jeho výchozím pojetím krásy jako transcendentální entity - záře všech transcendentálií pohromadě, s.32).

Nehci se zde pouštět jako nefilozof do filozofických disputací, chtěl jsem jen na závěr upozornit na možné prodloužení Maritainova činu až k problematice výstavby básnické výpovědi a k fenomenologii vnímání literárního díla. Výše jsem vybral některé podnětné Maritainovy impulsy, zajímavé by bylo před ně předsadit uvozující otázky např. „jak je ve struktuře textu (nebo v textovém pohybu, apod.) přítomen (a,o,i,y)“ .. básnický smysl; duchovní předvědomí a podvědomí; tvůrčí (básnická) intuice; básnická aktivita; emoce intencionální, duchovní (tvůrčí); emoce forma; emoce surová; hudba intuitivních pulsací uvnitř duše; apod.

Autorka je jistě i vnímavou čtenářkou poezie (ne-li přímo básníčkou), neobyčejně inspirativní Maritainův text v ní musel vyvolat proměnu čtenářského vnímání i těch nejbližších textů a básníků. Nemohla nehledat v pohybových kvalitách slov a zvuků hudbu intuitivních pulsací uvnitř (své) duše, aspekty bytí rozeznělé emocí z textu. Tato proměna je to, co mne nejvíce zajímá, protože z celé její diplomové práce září zaujetí. Navrhuji hodnotit práci prvním klasifikačním stupněm.

Praha 3.9.2007

PhDr. Pavel Jiráček, CSc.

